

Komentář Tomáše Ščuky:
**Vznik romských médií
po roce 1989**

strana 3

„Eternal“
Vernisáž obrazů umělce
Ladislava Muchy

strana 5

Irena Eliášová:
**Lež nebo pravda?
/ Chochaviben abo
čačipen?**

strana 6, 7

Slovo šéfredaktora

Zdravím všechny čtenáře, naše malá mediální jachta „Romano hangos“ již 25 let pluje v českých demokratických vodách. Čtvrt století vás nepřetržitě informujeme ve dvou krásných jazycích, v češtině a romštině, o dění ve světě Romů nejen na jižní Moravě. Děkujeme vám, čtenáři, za vaši přízeň a sympatie. Děkujeme otcům zakladatelům a těm, kdo v současnosti udržují Romano hangos ve stavu nezávislé lidskoprávní tribuny, která slouží veřejnosti a zachovává svůj původní demokratický směr. A samozřejmě děkujeme Ministerstvu kultury za finanční podporu. Paľikerav tumenge!

Sabir Agalarov

RH č. 1 –
5. února 1999

Vážení a milí přátelé, Romale!

Dostává se vám do rukou první číslo Romano hangos – Romský hlas. Přejeme si, aby tyto romské noviny byly novinami každého z vás, Romů, a aby se staly i oblíbeným listem dalších lidí, nejen Romů, v celé republice. Uděláme všechno pro to, aby náš list byl důvěryhodným a objektivním informátorem pro všechny občany, kteří se zabývají problematikou soužití romské menšiny v České republice, ale i v zahraničí, aby byl věrohodným zdrojem informací a názorů i pro všechny ostatní. A především, aby přispíval k ozdravení ovzduší

Pokračování na str. 2

Gipsy Kings vystoupili na „Mendláku“

Srdce Starého Brna, areál Augustiniánského opatství na Mendlově náměstí, ovládl v poslední červencový víkend oblíbený Mendel

festival. 8. ročník si letos připomněl 201 let od narození otce genetiky Gregora Johanna Mendela nebyvalým způsobem, který spo-

jil bílé, tmavé, malé a velké obyvatelé města Brna. Vrcholem akce se stalo vystoupení francouzské skupiny Gipsy Kings. Jako předskokan

zahrála rumunská dechová kapela Fanfare Ciocarlia. Podívejte se, jak

Pokračování na str. 4

První číslo „hangos“ jsme chystali na zelené louce

Gejza Horváth – reprint fotografie z prvního čísla Romano hangos

Milí čtenáři, připravila jsem pro vás exkluzivní rozhovor s jedním ze spoluzakladatelů Romano hangos, Gejzou Horváthem. Pojďme si společně přečíst o jeho zkušenostech.

Dobrý den, pane Gejzo, vzpomene si na začátky, kdy byla založena redakční rada pro noviny Romano hangos? Sám jste byl jeden ze zakladatelů, povězte nám o tom něco víc. Redakční rada byla složena z Romů žijících na Moravě i z moravských Čechů. V radě byly i romské a české uznávané osobnosti. Když jsme připravovali 1. číslo RH, začínali jsme na zelené louce, byli jsme tři redaktori a oslovovali jsme i blízké možné dopisovatele. Nikdo neměl se žurnalistikou žádnou zkušenost. Když jsem

měl napsat článek v češtině a potom ho přeložit do romštiny, tak jsem zjistil, že neumím česky popsat událost, která se teprve bude konat. Mluvil jsem česky, ale česky psát jsem neuměl. Když jsem měl napsat článek, který se teprve bude konat a žurnalisticky ho stylizovat, tak jsem se zhroutil sám sebe. To samé bylo i s romštinou. Jako rodilý mluvčí jsem byl v redakci velice žádaný, ale moje poznání bylo velkým zklamáním. Seznámil jsem se s krutou pravdou, romsky psát jsem neuměl. Když jsem zjistil, jak je to náročné, tak jsem se vystrašil a uvažoval o tom, že to vzdám a z redakce odejdu.

Jakým směrem se vydávání novin od počátku ubíralo a jaký byl jeho primární cíl?

Cílem Romano hangos bylo přiblížit většinové společnosti romskou kulturu, tradice a zvyky. Chtěli jsme čtenáře zaujmout, psali jsme o postavení Romů ve většinové společnosti, o jejich životě a segregaci. Měli jsme to velice těžké, svým způsobem jsme i bojovali s majoritními periodiky. Oni si psali svobodně, jak chtěli a o čem chtěli. V českých redakcích pracovali i rasisté a za nimi stála i velká část majoritní radikální společnosti. Naším cílem byla naše skutečná pravda a neodradil nás ani krutý boj.

Kdo v redakci tehdy pracoval a jak noviny vypadaly, jaký měly obsah?

Pokračování na str. 6

Slovo šéfredaktora

Dokončení ze str. 1

v celé společnosti, k odstranění letitých bariér, které tu pořád existují a které

brání vzájemné komunikaci.

Přejeme si také, aby náš list přispěl k lepšímu vzájemnému pochopení Romů mezi sebou. Nepopřejeme sluchu a ani neposkytneme stránky našeho listu k vzájemnému osočování, výčtkám, prosazování osobních zájmů nebo snad zájmů úzké skupiny, a už vůbec ne zájmům jakékoliv politické strany nebo organizace, nebudou-li to záležitosti obecné a mající širší společenskou působnost. To ovšem neznamená, že bychom nepopřáli slovo kritickým hlasům a polemice. Naopak! Každý má možnost přispět svým názorem, komentářem, polemikou a nebude odmítnut, pokud to nebude záležitost pokleslého charakteru nebo myšlenky zavrženíhodné.

S největší radostí budeme přijímat články psané v romštině, ale chceme současně uvádět i jejich český překlad. To má svůj pádný důvod, o němž se redakce zmíní později. Velmi rádi uvítáme zprávy z regionů a nabídku trvalé spolupráce.

Karel Holomek, šéfredaktor

Zvyšuje vzdělání participaci Romů?

Na tuto otázku nelze jednoznačně odpovědět. Předně je třeba si přiznat, že kvalitní vzdělání je romským dětem stále upíráno. Segregované školy jsou v českém vzdělávacím systému silně zakotvené. Dosáhnout na vyšší vzdělání znamená obrovské úsilí, romské dítě je vystavené nejrůznějším bariérám, které musí překonat. Odlišnosti sociální, jazykové či kulturní školní prostředí nereflktuje, chybí tolerance ze strany spolužáků, pedagogů i školy. Profesní příprava pedagogů stále nepočítá s přítomností romských žáků na běžných základních školách.

I přes tyto nerovné podmínky roste rok od roku počet vzdělaných Romů. Organizace jako jsou Romea, Albatros nebo nadační fond Verda podporují každý rok stovky romských žáků a studentů. Změnilo se také jejich studijní zaměření. V 90. letech dominovaly sociální obory a romistika na FF UK v Praze. Dnešní generace studují nejrůznější humanitní obory, ale i medicínu, zdravotnictví nebo obory technického zaměření. Znovu opakují, jde o kus práce těchto dětí, které se chtějí uplatnit a být společensky prospěšné. To vše za podpory jejich rodin, ale i neziskového sektoru. Ten na lokální úrovni mnohdy nahrazuje práci škol. Romské a proromské organizace poskytují dětem doučování a pracují s rodinami v terénu. Dle možností také pomáhají sociálně potřebným dětem v pořízení školních pomůcek apod.

Komunitní práce souvisí i s určitou osvětou. Vysvětlujeme a předáváme lidem otázku vzdělání jako hodnotu, která je důležitá a může pomoci našim dětem. Sdílíme s nimi i příklady dobré praxe. To vše samozřejmě funguje.

Máme však i příklady, které vrhají do komunity negativní signál. Například strukturální anticiganismus ve státních institucích. Jde o trvajících překážku, proč vzdělání Romové nepůsobí v pracovních pozicích ve státní správě a samosprávě, které se dotýkají politiky sociálního vyloučení a integrace Romů. Za příklad uvedu romské koordinátory na kraji. Ve 14 krajích + v Praze působí v těchto pozicích tři Romové! Nejinak tomu je i v některých pro-romských organizacích pracujících s romskou komunitou. Romové působí v těchto organizacích na méně kvalifikovaných pracovních postech (recepcní, uklízečka, terénní sociální pracovník). Součástí managementu, který rozhoduje o klíčových záležitostech týkajících se zlepšování soužití mezi Romy a majoritou, Romové nejsou!

Agentura pro sociální začleňování vysvětluje nízkou participaci nedostatkem odborníků z řad Romů. Osobně s tímto tvrzením nemohu souhlasit. Dokud k těmto pozicím nebudou mít vzdělání Romové přístup, nebudeme mít odborníky ani za 20 let. Při troše vůle si je přeci můžeme velmi rychle vychovat.

Ve svém příspěvku uvádím k výše uvedené otázce postřehy, které se týkají i dnešní doby. I tak jsem přesvědčen, že vzdělání je cesta, jak posouvat věci dopředu. Participace Romů je stále nízká. Diskriminaci na trhu s bydlením nebo ve zdravotnictví zažívají i Romové s vysokoškolským titulem. Na čele je totiž napsané nemáme...

Každopádně, vzdělání je hodnota, která Romům pomáhá.

Tomáš Ščuka

RH č. 5 – 29. dubna 1999

Jak je to s romskou reprezentací?

Romové, kolik jich v republice je, se asi jen stěží shodnou na tom, kdo by mohl být jejich nejvhodnějším reprezentantem, jemuž by bez výhrad naslouchali. Romští vůdcové (kolik jich v republice je?) si ovšem ve skrytu duše myslí, že právě oni jsou ti praví. V souvislosti s tím se vyskytuje často otázka, kdo je skutečným opravdovým Romem a kdo nikoliv. Sám bych pokládal tuto otázku za nejapnou, kdybych si nebyl vědom toho, jaká dilemata může na nejrůznějších místech vyvolávat a kolik nositelů této otázky se vyskytuje nejen mezi Romy, ale i mezi intelektuálně vyspělými jedinci majority.

Rozhodně nikdo z těchto „problematických“ Romů nemůže být podezírán ze zistných důvodů. Být Romem není v naší společnosti příliš populární a znamená to čelit mnoha podezřením a neomalenostem, a v případě, že si činíte ambice věci prospět „angažovaněji“, stáváte se podezřelým i pro Romy samotné, bohužel.

A tak jen několik dalších otázek: Co děti romských rodičů, které žijí od nejútlejšího věku v domovech? Jsou to Romové? Co potomci těch, jejichž rodiče zemřeli v koncentračních táborech a oni tu zůstali sami bez rodinného zázemí? Jsou to Romové? Co děti, konec konců i slovenských Romů, kterým ještě dlouhá léta po válce zakazovali učitelé mluvit ve škole romsky? Jsou to Romové? Je možno se divit rodičům těchto dětí, když jim bránili užívat romštinu v naději, že budou mít méně problémů? Ty děti trpěly právě proto, že byly Romové! Co děti ze smíšených manželství? To je ovšem problém kardinální! Mohou mít vůbec šanci přiřadit se tam, kam je srdce táhne? A je vůbec možno odhodit jen tak lehce něco, co v člověku dřímá kdesi hluboko v nitru a nemůže se toho zbavit jen tak, beze všeho?

A tak si na tomto místě dovoluji připomenout něco, co už mnozí dávno zapomněli nebo se jim hodí o tom raději nevědět.

Během druhé světové války byla v koncentračních táborech zlikvidována jedna celá etnická skupina „českých a moravských“ Romů, což je dnes zcela přesný odborný výraz pro Romy, kteří na území dnešní České republiky před válkou žili. Způsob integrace mnohých těchto Romů do venkovských společností by byl dozajista dobrým příkladem i pro současnou romskou populaci v celé Evropě, kdyby neskončil tak nešťastně a důkladně v koncentračních táborech třetí říše, také díky příkladnému plnění příkazů nacistických pohlavářů našimi úřady.

Romové, kteří v té době byli již řemeslníky, obchodníky, komedianty, pevně věřili, že jich se transporty netýkají, tvrdili jim, že se týkají lidí, kteří žijí po „cikánském“ způsobu života. A jejich způsob života je už jiný! A přece skončili v plynových komorách spolu s těmi, co po „cikánsku“ žili. Transporty byly vypsané i pro mísené a mnozí skutečně

zemřeli jen proto, že měli část krve cikánské. Mimochodem, mělo by být jasné, ať už s odstupem času je náš postoj jakýkoliv: O tom, kdo konkrétně půjde do transportu, rozhodovaly naše úřady, obce, starostové. Ti znali „své“ Romy a Němci nemohli do důsledků vědět, kdo je Cikán – asociál a kdo nikoliv.

Nemíním to nikterak soudit. Doba byla zlá a každá chyba se mohla platit životem. A pak! Co si budeme povídat. Za Romy se zasazovat, nebylo totéž, co zasazovat se pro našince. Připomínám to jen z důvodů, které budou zřejmě vzápětí.

Čeští a moravští Romové zemřeli proto, že byli Romové. Jejich potomci, pokud nezemřeli, měli jen málo důvodů k tomu, aby posilovali své romství. Může jim to někdo zazlívát? Jestliže se ve svobodné době hlásí ke svému romství, ať jakkoliv „poškozenému“, může jim to někdo odpírat?

Jsem ten, který se zachránil jen díky statečnosti mé matky a měl jsem zemřít proto, že jsem byl považován za Roma. Proč tehdy ano a proč dnes ne? Vím tedy, že o tom, co jsem a kdo jsem, rozhodují výhradně já. Kdokoliv by to chtěl činit za mě, nepochopil vůbec nic.

Tedy, myslím, je už zřejmé, kdo může být pokládán za Roma, jestliže ovšem s tím dotyčný souhlasí. Mohou ovšem nastat i případy, kdy antropologické rysy jsou tak výrazné a nepochybné, že o totožnosti nejsou pochyby, ať se to komu líbí či nelíbí. Svobodná vůle takového jedince hraje jen malou roli, když ji okolí nechce akceptovat. Znám také dosti Romů, kteří své romství popírají, ačkoliv jazyk, který používají, tedy romština, je jejich mateřským jazykem, což dokládá jejich prabídna čeština. Ale dva posledně zmíněné případy patří do jiné kategorie a já se o nich zmiňuji jen pro úplnost. Mají co do činění spíše s povahovými vlastnostmi a intelektuální vyspělostí jedince.

Pro úplnost je třeba se zmínit ještě o jedné skupině Romů, tzv. „čistých“ nebo „pravých“, tedy, jak já tomu rozumím, takových Romů, kteří splňují všechna kritéria pravého romství, zřejmě dle mínění světových klasiků.

Čistý Rom je pak pouze ten, kdo neumí číst a psát, kdo tráví život pod širým nebem, případně v košatince tažené hubeným koníkem nebo u ohně ve společnosti krásné mladé ženy. To je ovšem jen nereálná nostalgie po starých, dávných časech. Vyrovnávat se s ní na konci druhého tisíciletí a uprostřed přetechizované civilizace by bylo, zvláště pro Romy samotné, více než obtížné.

Nyní se obraťme k problému, který jsem nastolil již na počátku, tedy k odpovědi na otázku, kdo si může činit ambice být romským reprezentantem?

Nesporně to musí být silná osobnost, která má důvěryhodné postavení mezi Romy, to znamená, že spolu s nimi sdílí, nikoliv bezvý-

hradně, jejich nejpodstatnější starosti a vnímá je jako vlastní. Je velmi důležité, aby takový reprezentant byl i autoritou pro příslušníky majority. To ovšem neznamená do důsledků, že jeho názory jsou v majority přijímány souhlasně, jsou však akceptovány jako názor, který není možno jen tak lehce pominout. Takové postavení romského reprezentanta v majority je i pro ostatní Romy znamením síly a dobrého postavení, které je polovinou úspěchu v prosazování jejich věcí.

Být ovšem takovou osobností není nikterak jednoduchá věc. Vyžaduje to značné intelektuální schopnosti, dobré vzdělání, pracovitost, píli, houževnatost a neochabující úsilí, směřující ke splnění předsevzatého úkolu.

Vlastnosti, kterými jen tak hned každý člověk nevládne. Ale to není vše! Požadavek na jistý morální kredit a smysl pro fair play jsou, zvláště obyčejnými Romy, oceňovány jako mimořádně dobrý předpoklad pro funkci reprezentanta Romů. Ač to zní neuvěřitelně, vlastnosti Romům nepříliš blízké vytváří dobrý kredit pro jejich vůdce. Romové musí mít ve svém čele ty nejlepší jedince jako svůj nedostižný vzor. Přirozeně, že žádný ze současných romských vůdců takovou přehráli dobrých a potřebných vlastností neoplyvá.

Nicméně ta kritéria tu jsou a jsou jimi poměřováni všichni. Mnozí už ztratili svoji tvář a sílu vytrvat. Mnozí ustrnuli na určité úrovni a setrvávají ve stereotypech, které nepřinášejí nic nového. Mnozí žijí v domněnách, že jen oni mají kredit na pravdu a vytváří si systematicky image spíše mediální než opravdové tváře romského vůdce.

Mnozí dávno ztratili tvář mezi Romy, protože důvěra netrvá nekoněčně a jen řeči a pózy nestačí. Mnozí cílevědomě pracují, a tím prokazují Romům tu nejlepší službu.

Je očividné, že spíše než vlastnosti pravého Roma rozhodují vlastnosti dříve popsané, řekněme – obecně lidské.

Může být tedy člověk, který ztratil něco ze svého romství, skutečným romským vůdcem? Nevím – a abych se přiznal, ani mne ta otázka příliš nezajímá. Jednak mi nikdo nemůže zabráňovat v tom, abych dělal práci, kterou pokládám za užitečnou a rozumnou a ke které mám mimořádně dobré předpoklady, jak se mohu domnívat. To mi koneckonců dopřává i možnost tuto práci cítit jako jisté poslání. A jednak vím dobře, že vůdce musí být napřed někým vybrán, není to tedy osobní volba. To mi dopřává klidu k práci. Rozhodně se nemusím mučit myšlenkami na to, jestli jsem ten pravý či nikoliv. Mám-li se k něčemu vyjádřit, učiním to s nejlepší vědomím a svědomím jako člověk, který dělá svoji práci s nemalým nasazením. To je dobrý důvod chovat se právě tak a dobré oprávnění k uchování postavení, které mám mezi Romy i jinde. Na tom se dá stěží cokoliv změnit!

Karel Holomek

Je třeba nového „Romipen“

V rámci veřejné debaty v kavárně G a G prohlásil právní expert budapeštského Evropského střediska pro práva Romů (ERRC) James Goldstone, že středoevropský region je znám zálibou svých obyvatel v dlouhých a nikam nevedoucích výkladech, rozpravách a řečech, ale skutek utek. Byla to zřejmě reakce na podrobné a trochu zdlouhavé hovory hostů diskuse, zvláště pak psychologů a ministerských pedagogů.

Akce Evropského střediska pro práva Romů jsou jistě jiného rázu. Soudní cestou se pokoušejí napravit nespravedlivý stav, v tomto případě nerovnost přístupu většiny romských dětí ke vzdělání. Jakým způsobem však soudní rozhodnutí může zvrátit tuto nespravedlivou nerovnost?

Američané vycházejí ze svých zkušeností z bojů za občanská práva amerických černošů z let šedesátých a sedmdesátých. Po velké a mnohaleté mobilizaci černošských vůdců a mas se s pomocí bílých liberálů podařilo odstranit rasovou segregaci v jižních státech USA, otevřelo se školství a vznikla nová generace černošské inteligence, která se dnes v hledání identity nazývá afroamerickou. Toho bylo dosaženo i pomocí soudních rozhodnutí, která přímo zakazovala jasně rasistická opatření vlád jednotlivých amerických států. V se-

dmadesátých letech se rozjela afirmativní akce, která v různých formách a značně pozměněna funguje dodnes. Jedním z méně známých, protože extrémně negativních dopadů tohoto vývoje, byla emigrace černošských elit do „bílých“ předměstí amerických měst. Z černošských čtvrtí, kdysi kypících kulturním a náboženským životem, se začala stávat skutečná ghetta. Takový osud postihl slavný jazzový Harlem, odstrašující „vnitřní město“ - černošské ghetto začíná jen pár bloků od honosného Kapitolu v hlavním městě Washingtonu. Škála expertů (at již levicových, nebo pravicových) hodnotí tuto situaci jako bezvýchodně zoufalou. O rovném přístupu dětí ghetta ke vzdělání se nedá vůbec mluvit. Ve své většině zůstanou negramotné, byť je školní docházka v USA povinná do ukončení střední školy, tedy do osmnácti let. Hlavním kořenem problému byl zmíněný odchod elit, které působily jako „role models“ a rozpad rodiny, do velké míry způsobený demotivující sociální podporou. Svobodné matky s dětmi již svůj osud dědí. Život se stává začarovaným kruhem drog a násilí. Ghetta se rozšiřují. Více jak dvacet let se v USA na toto téma vede obsáhlá diskuse v médiích, v politických i akademických kruzích. Situace však zůstává stejná, nikam se

dokončení na straně 3

Reprint článku ze druhého čísla prvního ročníku Romano hangos

LETNÍ VEČER
ROMIPEN
2023

KDE: v kulturním centru
Co.labs,
Kounicova 20, Brno

KDY: 18.8.2023 od 19:00 hod

UČINKUJÍCÍ
TANEČNÍ SOUBOR PIROŠ ROUŽA
ONDREJ FERKO & ONDRA GIZMAN
PAVLÍNA MATIOVÁ
EDIT BEND

Vstupné
199 Kč

KOMENTÁŘ
Vznik romských médií po roce 1989
TOMÁŠ ŠČUKA

Minulost Romů v době totalitního režimu a násilné asimilační politiky připomíná nelehkou situaci této menšiny ve společnosti. I zde historie pamatuje snahy této menšiny se projevit a prezentovat sebe sama. V 70. a 80. letech se proces sebeuvědomování u Romů vyvíjel v zakládání romských souborů i jiných struktur představujících zásadní momentum romské emancipace.

Teprve až raná 90. léta a porevoluční pád komunistické strany přinesl Romům reálné podmínky pro vznik romských periodik v rámci demokratické nové doby.

Zasloužilá romistka a lingvistka, paní Milena Hübschmannová, byla hlavní iniciátorkou myšlenky vzniku romských časopisů. Ta se hluboce zajímala nejen o romskou ústní lidovou slovesnost, ale obecně o romštinu – mluvenou i psanou. Sama dlouhodobě a intenzivně přesvědčovala a podporovala některé Romy v těchto snahách.

Romano kurko (Romský týden) byl do poloviny 90. let jediným romským týdníkem, jehož hlavním úkolem bylo zpravodajství a monitoring aktuálního dění. Jeho vznik byl spjat s ROI (pozn. redakce: Romská občanská iniciativa), která chtěla informovat veřejnost o dění ve společnosti.

V letech 1991–1993 byl vydáván měsíčník Romano gendalos (Romské zrcadlo), s podtitulem romský kulturní a informační bulletin, který byl v gesci Sdružení romských autorů – Romaňi čhib.

Zaměření na děti a mládež přišlo v roce 1996. Časopis Kereka (Kruh) vydává Demokratická aliance Romů za podpory Ministerstva kultury. Cílem vydávání časopisu byla prevence a řešení negativních jevů u romské menšiny. Zároveň slouží jako prostředek ke vzdělání se v oblasti romského a českého jazyka.

V roce 1999 vznikl Romano hangos (Romský hlas). Dvojazyčný čtrnáctideník vydává Společenství Romů na Moravě v čele s Ing. Karlem Holomkem, známým romským aktivistou. Romano hangos se zaměřuje na emancipaci Romů v České republice, sociálně-politická témata týkající se Romů, často popisuje aktuální problémy ve vybraných sociálně vyloučených lokalitách, poskytuje osobní rozhovory s romskými i neromskými osobnostmi, dává prostor i psané romštině. Periodikum je podporované Ministerstvem kultury České republiky.

K nárůstu romských tiskovin v první polovině 90. let došlo zcela přirozenou cestou v kontextu příchodu demokratické doby. K emancipačnímu hnutí jakéhokoliv národa či etnické skupiny patří i tištěné médium, jež může významně přispět k šíření myšlenek boje za rovnoprávnost a podporu národní identity. Velkou roli v tomto ohledu hrála prezentace romského jazyka a literatury v těchto romských periodikách. Literární příspěvky vypovídaly významně o společensko-kulturních pravidlech, které romská komunita dodržuje. Podporovaly také romský jazyk a jeho význam ukrývající všechny důležité hodnoty v romské kultuře.

Společenské okolnosti přinášely v průběhu let řadu změn na úrovni vydavatele. Objevovaly se osobní spory v redakcích, problémem byly také obtížné podmínky pro získání dotací. Roční trvání dotace s nutností opětovného žádání způsobovalo velké komplikace, docházelo i ke zpoždění vyplácení dotací, což v některých případech vedlo k rozpadu redakce vydávající konkrétní periodikum.

I přesto vychází některá periodika dodnes. A to je dobře.

RH č. 1 – 5. února 1999

So amen užarel andro nevo berš?

Berš beršestar geľas u hin adaj nevo berš 1999. Sako amendar phučas, savo ela, so amen užarel, so amenge anela? Talam sako manuš peske mangel pro nevo berš bacht, sastipen, zor the čepo lovore. Mangas la famelijake, dadeske, dake, phralenge, pheňenge, amare bačenge, bibenge savoro lačho, so šaj amenge avel pre godi. Hin čačas oda savoro, so sako amenge mangas, žičinas? Na bisterdam, Romale, pro lačhipen, pro amaro romano romipen? Pre pativ? But amendar, Romale, imar bisterdam pr'oda, hoj varekana čirila, angomis, samas savore čorore. Khere pre Slovensko, khatar avile amare daja the dada anglo but the but berša, o Roma chudenas paš peste, sas zorale andre peskero romipen, kultura, dženenas jekh avres te bečelinel.

Adaj pro Čechiko dživen imar trin, štar generaciji Roma. Amari generacija, so uliľam anglo saranda berš, mišto kada pametinas, mišto džanas, savo than sas le Romes čirila. Na sas amen ada, so hin amare čhaven adaďives.

Soske kada tumenge leperav, Romale? Džanav lačhes, hoj o dživipen džal dureder, oda igen mištes, hoj adaďives sakones hin motoris, televizi-ja, video, pračka, bare khera, o Roma barvalile but, oda mištes. Kajča pre aver sera, bisterde pr'oda, hoj tiž hin maškar amende ajse, u hin but the but, saven nane aňi andro muj. Peskeri godi našaven andro automati – trastune benga, o čhaja pes bikenaven, amare čhavore romane hine andro čhavorikane khera, amari romaňi pativ našľila. So ela kolenca, so na bajinen peskere čhavorendar, pijen, maťon, čoren sar benga u Devlestar na daran?

Maškar o „barvale“ Roma hine tiž ajse, so le čorendar e cipa tele kušen. Den len kečeňa love, phenav ezeros koruni, u kamen pale duj ezera. Barvaľon andre romaňi bida, čoripen. Savi ole Romen natura? Savo charakteris hin olen, so na dikhen pre ňisoste čak pro love? Andro bare fori hin romane „podňikatela“, so len andre buťi pro kales. Džanen mištes, pal sos-te vakrav. Ola podňikatela na poťinen len avka, sar bi majinenas, den len duj, trin ezera u buter peske mukhen. Cirden jekh avrestar e cipa tele. Džan tumen andro „zastavarňi“ pal e podpora u dikhen, so o Roma thoven odoj. Pal kada bi šaj irinavas but the but. Na kamav. Sako manuša ada mištes džanel. So bi kamavas kale lavenca te phenel: Adaďives hin le Romenge čak o love andro šero – pativ romaňi, lačhipen amare dajengero the dadengero imar bisterde, našade. Ta phučav tumendar, Romale: So ela le Romenca? So anela amenge ada nevo berš? Hazdela peskero šero o phurikano romano nipos či mek perela tele, teleder?

Jekh phurikano romano godaver lav phenel: Sar tuke lačhareha o haďos, avka soveha. Aver godaver lav phenel: Aver tut šaj del godi, aver tut šaj del lav, aľe manušes tutar mušines te kerel ča tu korkoro! Džanav palal, hoj ada me irinav sako berš, nane aver drom. Žutin tuke korkoro, palis tuke pomožinela the o Del.

E luma džal andro dujto ezeros, mek jekh berš u čhinel pes berš 2000. Aven, Romale, das amenge jekh lav – pal ada jekh berš keraha savore vare-so. Keraha amenge rendos andre amare goda. Bajinaha amare čhavorendar. Phiraha andre buťi sar sako aver, poťinaha o khera, sar sako aver, peskere čhavore bičhavaha andro školi, kaj te sikhľon u amen savore chudaha jekh paš aver. Rodaha drom kijo romipen, pativ, kultura. U pro agor amen maraha savore jekhetane vaš amaro čačipen. Na sar pes ačhiľas andro purano berš, sar kerahas manifestaciji pal o rasismus, sar murdarde o skini la Bihariová, ta o Roma daranas te uštel khere andal e televizi-ja u ačhile khere u na avile maškar o fori te phenel peskero lav! Imar dosta lava. Kaj šundol but lava, na šundol o jilo. Ta pro agor kamav te paťal, hoj ada nevo berš 1999 ela feder sar oda purano u perdal oda, hoj te avel feder, keraha savoro. Savore amen, ko kamela vareso te kerel. E luma, o svetos pre amende užarel. UPRE ROMA! BACHT THE SASTIPEN!

Jan Horváth
romský poradce brněnského magistrátu

RH č. 13 – 23. listopadu 1999

Romipen

Kana mire kakeske muľas e čhaj, has jov korkoro imar phuro the nasvalo. Imar varesave ďivesa pašľolas andro haďos, bo naši phirelas.

Oda ďives, so has o pohrebos, leske o čhave richtinde o motoris, savo les kampľas te ľidžal pohrebne procesijaha khatar o kher kije mulaňi bar the pale. O drom has jekh the jepaš kilometri dur.

O phuro kakos prekvapindas na ča peskere čhaven, sar phendas kada: „Le motorihna na džava, džava pešones, sar pes oda kempel pro pohrebos.“ Aľe sar? Čudaľinavas man, te naši phirel.

Leskere čhave peske na mušinenas but godi te del, kaj te džanenas, so kempel te kerel. Le kakos thode te bešel pro phike jekheske le čhavendar, savo anelas peskere dades le kherestar pre mulaňi bar the pale.

Ňigda šoha mek ajso vareso na dikľlom. Barikanes the paťivales leha džalas maj paš o mochtu, ňiko pes na čudaľinelas, ňiko na asalas.

Me imar avľom pr'oda, hoj džanav, s'oda romipen. Patrik Čonka

Gipsy Kings vystoupili na „Mendláku“

Dokončení ze str. 1

se tady všichni bavili a plačte, že jste tam nebyli!

Během pátečního a sobotního dne si několik stovek návštěvníků užilo kromě pestré nabídky hudebních vystoupení také řadu odborných přednášek a zábavných aktivit. Zájemci mohli nahlédnout například i do Botanické zahrady Přírodovědecké fakulty MU nebo do Pivovaru Starobrnno.

Hudební tečkou se na závěr festivalu stalo vystoupení světoznámé skupiny Gipsy Kings. Ta přinesla posluchačům autentickou romskou hudbu. A právě za svůj unikátní přínos hudbě získali první zlatou desku pro romskou hudební skupinu a dokonce vyhráli Grammy. Na svém kontě mají i hudbu k muzikálu Zorro.

„Mendel festival patří k nejdůležitějším letním open air festivalům města Brna, a to z mnoha důvodů, ale především proto, že spojuje na první pohled neslučitelné – vědu, víru a zábavu,“ komentují festival pořadatelé.

Při vystoupení legendární kapely, jejíž písničky zná snad úplně každý, Mendlovo náměstí vypadalo, že kvalitní hudba a umění umí ztlumit nedůvěru a nepřátelství a naopak spojit a posílit společnost. Bylo hezké se dívat, jak Romové, neromové, poloromové a čtvrtromové spolu zpívají a tančí na známé skladby.

text a foto: Sabir Agalarov

„Eternal“ Vernisáž obrazů umělce Ladislava Muchy

„Každý by tu rád byl celou věčnost. Hledání bájných elixírů života, kamene mudrců a jiné tomu podobné. Umění je jedno z mála, které tu s námi je věčně. Zachycení okamžiku umělcovy múzy tu s námi zůstává po další generace. Věčnost – Eternal – téma, které je křehké k uchopení, ale obdivuhodné ke zkoumání.

Obnovení kombinované techniky se kloubí s tématem věčnosti, barvy jsou věčné, ale k údržbě je nutné jejich zkoumání, trocha alchymie, se kterou se umělec popasuje, a tím tomu dává nádech tajemna, stejně jako hledání věčnosti!

Nicméně, také víme, že život je iluze. Snažíme se ho dokreslovat, ne reálně prožívat. Je to pro nás taková pavučina náhod, kauzalit, pravd a lží.

Hledáním věčnosti tak zapojujeme své sny, touhy a představy.“

Dotkni se výjimečnosti.
Bud' ETERNAL!

Vernisáž obrazů se uskutečnila 14. 7. v Praze, v unikátních prostorech industriálního Vnitrobloku. Výstava začala 6. 7. a trvala do 9. 8. 2023. Vystavovalo se celkem 29 obrazů. Názyvy obrazů jsou např. Kamiben. Kiss on my ego, 99 Problems, Ali, Eternal, If you can't say no, Mucha vs. Mucha, Cloud 9, Angie a další. Kurátorem je Mgr. Barbara Adamcová. Na vernisáži se sešlo velké množství návštěvníků, které předčilo očekávání. Výstava byla prodejní. Návštěvníci vernisáže měli jedinečnou příležitost seznámit se se samotným autorem, a užít si tak jeho společnost a uměleckou tvorbu.

Ladislav Mucha má 39 let, žije v Rakovníku, vystudoval výtvarnou vysokou školu. Ve svém ateliéru tvoří svoji uměleckou práci, kterou propojuje s prvky graffiti. Vystavoval v Plzni na romském festivalu Arafest, výstava nesla název Sar me oda dikhav (Jak to vidím já), dále pak ve svém rodném městě Rakovník a v Praze. Chystá se vystavovat i v jiných městech. Jeho obrazy jsou pro-

dejné, nabízí i malování na zakázku. Už od svého dětství v sobě měl touhu opisovat svůj svět skrze pastelky, fixy a později olej a akryl. Jeho skutečný zápal pro umění a touha stát se malířem se v něm probudila po shlédnutí filmu Basquit, to mu bylo asi 13 let. Tím to celé začalo. Jeho obrazy jsou imaginace a snový svět, kde se tyto dva okamžiky protnou v jeden okamžik. Jeho práce vypráví o životě, o jeho hrdinech z komiksů, filmů, z historie. Jsou to ozvěny radosti i zklamání. Ladislav Mucha se snaží, aby jeho tvorba byla srozumitelná a aby se s ní divák dokázal ztotožnit. Pracuje jako technický ilustrátor ve velké nadnárodní firmě Siemens Advanta v Praze. Do budoucna by rád vystavoval i v zahraničí, jeho snem je vystavovat například v Berlíně a New Yorku.

Ahoj, Lado, splnila vernisáž tvůj záměr?
Ahoj, Veroniko. Výstava předčila mé očekávání. Vernisáž byla perfektní. Výstavní prostor a obrazy jsou v krásné symbioze. Jsem nadšený. Dodalo mi to patřičnou energii do další tvorby. Na některé obrazy jsem již obdržel nabídky.

Jaké pocity si odnášís?
Pocity bych posunul do pragmatické roviny. V této rovině jsem maximálně spokojený. Výstava splnila cíl a očekávání, v mnoha ohledech i předčila veškeré mé scénáře a představy. Odnáším si pozitivní odezvu na svou práci, což je velmi důležité. Odnáším si pocit splněného snu. A odnáším si chuť dál a dál se posouvat.

Veronika Kačová

RH č. 1 – 5. února 1999

Lepší než žít je vůbec nebýt

I když jsme si to sami nevybrali, žijeme v tomto světě tak, jak žili před námi jiní a další zase budou žít po nás: Stavět památníky je takový způsob navázat na něco – a zároveň nezapomínat. Nejsme k tomu nuceni. A ani nemáme záruku, že to, co postavíme, nás přežije. Přesto přece alespoň někteří z nás staví památníky, navštěvují je, bez toho, aby byli za to placeni. Čert ví proč.

Zemřelým Romům postavít památník? To údajně není dobré. Říkájí to lidé z různých důvodů. Jedni, protože se bojí o práci, další, že jim není jasné, proč – „přece to byla jenom nešťastná náhoda“, i smrt 241 letských dětí. Zase další počítají s tím, že už jenom stěhování vepřína s vybudováním památníku by dalo česko-romským vztahům další ránu. Samozřejmě třicet let se žilo i s velkovýkrmnou, proč zrovna dnes ji bořit, když současná ekonomická a společenská situace tomu vůbec nepřeje. Změnilo se něco? Ano, nevěděli jsme o tom, co se skutečně v tom místě odehrávalo. Ani já, a to jsem synem ženy, která tam ztratila otce a syna. Proč mi o Letech nevyprávěla? Měla strach a má ho dodnes.

U nás se o Letech nemluvilo. Byl to český koncentrák. V době komunismu se o tom jenom zmínit, bylo něco jako nad sebou vynést ortel. Nevnímáme, že by existoval nějaký nový, zvlášť důvěryhodný režim. Takhle to je dodnes u většiny původních českých Romů.

Romové v Evropě zkusili dost během posledních staletí. Přesto 40. léta tohoto století představují pro Romy jako celek velkou tragédií. Byli systematicky vyhlazováni na různých místech, a jedny z těchto míst jsou Lety u Písku a Hodonín u Kunštátu. Ze sedmi tisíc Romů, žijících ještě v roce 1942 v Protektorátu Böhmen und Mähren, se vrátilo z koncentračních táborů necelých šest set – s podlomným zdravím tělesným, ale i psychickým. Toto utrpení, které si nezpůsobili sami, jim celý život a doposud připomíná prasečinec v Letech.

Z různých stran jsou nám nabízena různá pseudořešení: „Chcete kus lesa? Dostanete kus lesa! Chcete pole? Dostanete pole! Jen se nestarejte o prasečák.“ A nějak se nám nechce věřit této náhlé velkorysosti. Spor o památník je spor o podstatu. Nechceme ji mít větší kus než ostatní. Chceme rovná práva.

Podle některých by všechno zjednodušilo stěhování pohřbených. Naše kultura nám to však po staletí zakazuje, jak z morálních, tak etických důvodů. Ať leží v klidu tam, kde nám je zakopali. Památník v Letech bude skromný a s Vaším dovolením i důstojný. Budu tam jezdit třeba i sám.

Čeněk Růžička

Autor je prezident Výboru pro odškodnění romského holocaustu

Lež nebo pravda?

Nevím, čemu mám dnes věřit, nikde se pravdu nedozvím. Třeba je to tak, jak píšou v tisku, ale člověk už pochybuje o pravdě. V televizi ve zprávách není kousek pravdy, tam je možné věřit jen tomu, jak je všechno drahé a co nás ještě čeká k naší nelibosti. Všechno je to na houby. Internet, ten člověku úplně hlavu zmotá, tam je možné se dozvědět absolutně vše! Lidi tam píší hrozné věci, polopravdy a hlavně lži, dezinformace, to je to správné slovo. Nevěřte, lidi, všemu, co si přečtete na internetu!

Moje známá, marně jí pokaždě říkám, ať nechte všechno, ta si nedá říct a všemu věří a potom mě otravuje. Já jenom doufám, že dneska mi dá pokoj a nepřijde k nám vykecávat. Já chci mít klid a lehnout si, odpočívat... Asi toho moc chci, už můj zvonek drnčí. Doufám, že to nebude ona známá. Otevřu dveře, no jasně, je to ona!

„A jéje, dobrý den, potřebuješ něco?“ ptám se jí.

„Nezlob se na mě, ale já potřebuji opravdu...“

„Já taky, potřebuji si lehnout...“

„To nebude dlouho, musím s tebou vážně mluvit, jsem v koncích!“

„Tak pojď dál a sedni si, co potřebuješ? Půjčit peníze? A kolik?“

„Ne, ne, vůbec nechci, ale potřebuji se poradit, co mám dělat...“

„Tak mluv, o co jde, stalo se něco?“

„Moje dcera s mužem a s dětmi jeli na dovolenou až do Turecka, umíš si to představit? Oni dneska ty mladý si hrají na gádže, tak chtějí žít jako oni, až do ciziny jezdí na dovolenou, víš, jaká je to dálka?“

„Ano, vím, ale co, tak si jeli odpočinout, celý rok makají...“

„Já jim to neberu, ale víš, jaké já mám myšlenky? Co všechno je na Fejsbuku napsané? Dneska jsem se dočetla...“

„Už minule jsem ti říkala, že nemáš všemu věřit, co...“

„Nemám věřit? Vždyť tam hoří o život...“

„Ale tam u moře ne...“

„Jedna paní, co tam byla, psala, co všechno si musela prožít a...“

„To mi je skutečně líto, ale neboj se, nic se jim nestane a vrátí se v pořádku domů...“

„Že to říkáš ty, ale mně je z toho na nic. Jo a jeden pán tam psal, že se chystá i u nás velká válka, no víš, jak já se bojím? Ani nespím v noci, sleduji ty komentáře, jak píšou lidi, jsem na mrtvici. Víš, kolik lidí se bojí války?“

„To si umím představit, ale to píšou lidi, kteří chtějí oblbnout další...“

„To si jen tak někdo nemůže dovolit psát, kdyby to nevěděl...“

„Ale může, tolik lidí tam píše blbosti a my bychom neměli všemu věřit...“

„Já ti říkám, je to pravda. Jedna paní tam psala, že zase bude pandemie. Budou opět píchat vakcíny a budeme se muset dát, jinak bude s námi zle, dokonce je možný, že nás budou zavírat...“

„Ha, ha, a ty tomu věříš?“

„Na sto procent, nejsem dilaři, oni gádže toho vědí více než my, oni jsou vzdělaný, tak tomu rozumí, ne jako my, Romové, je mi z toho na nic...“

„Jenomže to máš z internetu...“

„A to mám čumět na televizi? Tam nic kloudného nedávají, samé české seriály a to mě nebaví, ty cizí jsou lepší...“

„Tak se radši dívej na ty telenovely a vynech internet, nebo ti to sedne na mozek, ha, ha...“

„No, ty se směješ, tobě je dobře, ale já ani nespím, jak mám hrozné myšlenky, co s námi bude. Kam my utečeme před válkou? Nikam nemůžeme, nikde nás nechtějí...“

„Proč bychom utíkali? Není zapotřebí...“

„Ale je, už se lidi chystají na to nejhorší. Chodí nakupovat do Polska, aby měli zásoby na měsíce, mají na to peníze. A co my, Romové, máme tolik peněz na nákupy? Nemáme, hladu chcípne, plno romských žen píše na Fejsbuku, jak chudobně žijí, nemají ani co jíst...“

„Jo, ale nejen my, i gádže tak žijí, pro všechny to je drahota. S tím my dvě nic nenaděláme, takový je dnes život pro všechny...“

„Já už budu muset jít, psala jsem jedné gádži na Fejsbuku, tak jsem zvědavá, co mi odepsala...“

„Vidíš, ty si nedáš pokoj s tím internetem, holka zlatá, vždyť tam se neříká pravda, jen lidi lžou...“

„Lžou? Tak ale popravdě říkají, co si myslí, ne?“

„Tak jo, tobě to nikdy nedojde, když tě to baví, jak myslíš. Ale byla bych radši, kdybys sledovala ty cizí telenovely, bylo by ti líp...“ řekla jsem jí a ona odešla.

Je mi jí docela líto, všechno si to bere moc vážně a pak toho má plnou hlavu...

Irena Eliášová

První číslo „hangos“ jsme chystali na zelené louce

Dokončení ze str. 1

V redakci pracovali Romové i Češi a články nám dobrovolně posílali Romové i Češi. Měli jsme dost živého materiálu, a i proto noviny vypadaly atraktivně. Noviny měly čtyři stránky, někdy i více, a postupně si je vyžadovaly různé organizace, charity, neziskovky i samotní lidé. Obsahem novin byly zprávy, reportáže, názory, rozhovory, ankety, aktuální témata i historický materiál o Romech.

Vzpomenete si na váš první příspěvek? Co jste publikoval?

Byla to nějaká romská kulturní akce na Moravě. Dalo mi to zabrat, počítal jsem neovládal, tak jsem psal obyčejnou tužkou, se kterou jsem mohl gumovat větu a znova a znova ji opravovat. Článek jsem napsal tak, jako bych tu událost odsuzoval. Přepisoval jsem ho, stylizoval a seznamoval jsem se sám se sebou. Hahaha... Ještě štěstí, že jsme měli českou profesionální korektorku a ona dala tomu článku žurnalistickou stylizaci.

Co považujete za svůj největší úspěch v redakci Romano hangos?

Cílem Romano hangos bylo zlepšit život Romů ve většinové společnosti, pomáhat a chránit jejich práva a začleňovat je do společnosti. Jedna romská rodina s malými dětmi dostala od města byt, který byl jas-

ným důkazem, jakého smýšlení je paní starostka a jak zachází s Romy. Byl to upravený prasečí chlívěk, na který jsem v Romano hangos upozornil článkem i fotodokumentací. Shodou okolností naše noviny četla i starostka, která to vše měla na svědomí. To byl poprask pro celý kraj, ta starostka ještě nic takového nezažila. Zmiňovaná romská rodina pak dostala byt 2+1 v paneláku a potom mi telefonovala a děkovala mi za pomoc. Když jsem přijel za starostkou a chtěl jsem s ní udělat rozhovor, tak zavolala na mě policii. To byl trapas, když jsem jim vysvětloval, co udělala starostka a co jsem udělal já.

„Naším cílem byla naše skutečná pravda a neodradil nás ani krutý boj.“

Vydávalo se v té době ještě nějaké jiné romské periodikum?

Pamatuji, že to byla Kereka, Romano Voďi, Romano džaniben.

Vám nejbližší jsou autorské básně, jaká je ta vaše nejoblíbenější?

Mezi moje nejoblíbenější patří báseň Kalo som.

Co se za dobu vašeho působení v redakci změnilo?

V redakci se vystříдалo mnoho lidí,

redaktorů i dopisovatelů. Romano hangos se měnilo každým rokem, ale svoji image si zachovalo až do dnešní doby. Romano hangos měnily i dotace, když došly finance, abychom mohli dodržet smluvní závazky, museli jsme zvolit ve Společenství Romů na Moravě jiný postup financování.

Jaký máte vztah se současným šéfredaktorem Sabirem? Jak se vám líbí jeho uchopení Romano hangos?

Se šéfredaktorem Sabirem máme moc dobrý vztah, jsme skoro jako bratři. Svazuje nás naše kultura, naše společné poselství, jednotné vidění i zažívání problémů, člověčenství a úcta. Jeho přístup k Romano hangos je inovativní a zodpovědný.

A jak se vám líbí práce současných redaktorů?

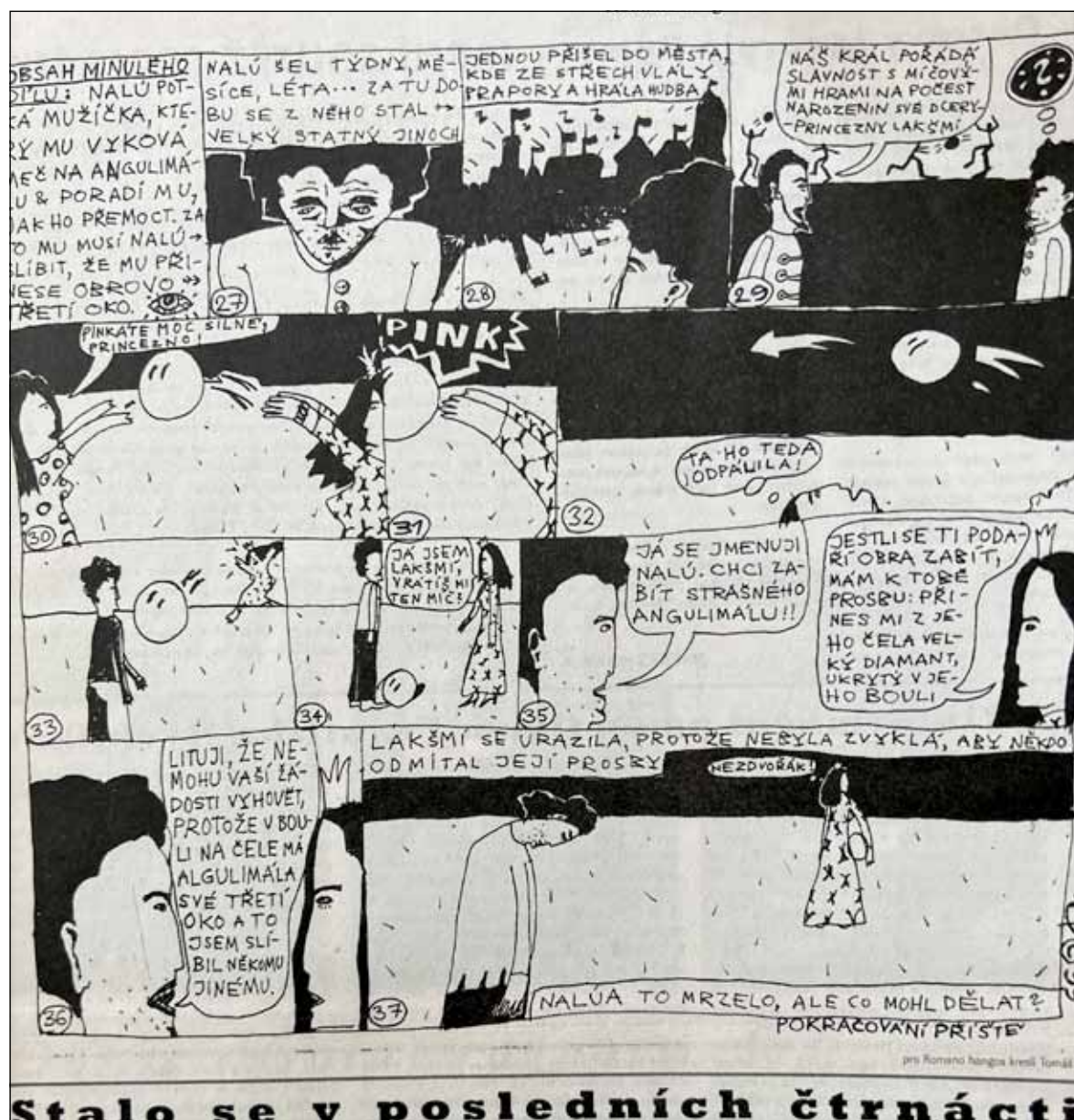
Všichni splňují podmínky redakce a svoji identitou přistupují k Romano hangos velice zodpovědně.

Co byste popřál všem pracovníkům Romano hangos k 25. výročí?

Aby pracovníci nevzdávali svůj boj za Romy a rozhodně šli dál cestou pravdy, a aby Romano hangos vydrželo dalších 25 let.

Pane Gejzo, já vám velmi děkuji za krásný rozhovor. Přeji vám hodně štěstí a zdraví.

rozhovor vedla Veronika Kačová

Reprint článku ze druhého čísla prvního ročníku Romano hangos

Romano hangos mulatinel bišupandžeberšeskero d'ives

The me perdal tumende pririchtin-dom, kedvešne džene, save ginen, exluzivno vakeriben jekheha khatar lengere spoluzakladatela, le Gejzaha Horváthoha. Aven, džas peske jekhetane te peginel pal leskeri buti.

Lačo d'ives, raja Gejza, leperen tumenge pro perše berša, kana pes kerdas avri e redakčno rada perdal novinki Romano hangos? San jekh khatar džene, so kerde avri o novinki, phenen amenge pal kada vareso buter.

E redakčno rada kerde o Roma, save dživenas pre Morava he tiž moravska gadže. Andre rada ehas he romane he gadžikane pativale džene. Sar kerahas peršo čislo Romano hangos, začínahas pre želeno luka, samas trin redaktora the vičinahas he pašune džene, save bi pisinenas. Ník-as nahas nisave zkušenosť andre žurnalistika. Sar majindom te pisinel člankos andre čechiko čhib, the pašis les te thovel andre romaňi čhib, ta pelom pre kada, hoj gadžikanas nadžanav te pisinel pal o ačhiben, savo pes ča akana kerla. Vakeravas gadžikanas, ale gadžikanas te pisinel nadžanavas. Sar majindom te pisinel člankos pal oda, so pes ča akana kerla, the te kerel les žurnalisticki, ta korkoro mandar darandilom. Rovnako oda ehas he andre romaňi čhib. Vašoda hoj džanav romanes, ta andre redakcija somas but kampelutno, ale miro prindžaripen ehas bari dukh. Sprindžardom man dukhade čačipnaha, romanes te pisinel nadžanavas. Sar dikhlom, sar oda hin pharo, ta avla pre mande dar the phenavas mange, hoj oda mukhava the džava het khatar redakcija.

Save dromeha o Romano hangos perše berša džalas, the savo ehas leskro primarno cilos?

Cilos andro Romano hangos ehas te sikhavel le gadženge romaňi kultura, tradicija the sikhľuvipena. Kamahas le dženge, save ginen, te perel pro jilo, pisinahas pal e situacija maškar Roma andre čechiko společnosta, pal lengero dživipen the segregacija. Ehas oda amenge but pharo, phenavas bi, hoj amen amen marahas le gadžikane perijodikenca. Jon pisinas slobodnones, sar kamenas, the pal soste kamenas. Andro čechika redakciji kerenas buti he o rasisti, the paš lende terdonas he pherdo džene khatar radikalno majoritno společnosta. Amaro cilos ehas amaro čačipen, the nathodas amen tele aňi pharo mariben.

Ko andre redakcija akor kerlas buti, sar o novinki dičhuvenas the keci len ehas stranki?

Andre redakcija kernas buti o Roma he o gadže, the but članki amenge dobrovolnes bičhavenas o Roma he o gadže. Ehas amen pherdo džido materijalos the he vašoda o novinki dičhuvenas atraktivnes. Le novinken ehas štar stranki, varekana he buter, the pašis len kamenas pherdo organizaciji, chariti, neziskovki, he korkore o džene. Andrethodo andro novinki ehas o hiri, reportaža, goda, anketi, aktualna temi the tiž historicko materijalos pal o Roma.

|| „Amaro cilos ehas čačipen, the nathodas amen tele aňi pharo mariben.“ ||

Leperen tumenge pre tumaro peršo prispevkos? So pisindan?

Ehas oda varesavi kulturno akcija pre Morava. Diňas man phari buti, pro počitačis nadžanavas te kerel, ta pisinavas ča ajša tuškaha, savaha šaj tele guminavas e phendí, the pale the pale la prikeravas. O člankos pisindom kavka, sar bi calo koja udalosť odsuzindomas. Prepisinas les, stilizinas the avka prindžaravas korkores man. Hahaha... Mek bacht, hoj amen ehas čechiko profesijonalno korektorka, the joj thodas andro člankos žurnalisticko stilizacija.

So likerem sar nekbareder bacht, sar kerenas buti andre redakcija Romano hangos?

Cilos andro Romano hangos ehas te kerel le Romenge feder dživipen maškar gadžikaňi společnosta, te šegetinel the te likerel lengere čačipena the te thovel len andre společnosta. Jekh romaňi familija, cikne čhavorenca, chudlas le forostar kher, savo ehas dukazos, savi hiňi e starostka, the so le Romenca kerel. Ehas oda sar pratimen baleskro chľivos, pal savo andro Romano hangos pisindom člankos the bičhadom fotki. Jekh amare novinki ginelas he e starostka, sava savoro ehas pre vodi. Ehas oda humbukos perdal calo them, kada e starostka mek napredžidilas. Koja romaňi familija pašis chudlas kher 2+1 andro panelakos, the vičinelas mange the pašikerlas mange vaš o šegetipen. Sar avlom pal e starostka the kamas laha te kerel vakeriben, ta pre

mande vičindas le šandaren. Ehas oda ladž, sar lenge phenavas, so kerdas e starostka the so kerdom me.

Denas pes avri andre kola berša mek varesave aver romane perijodika?

Leperav, hoj oda ehas Kereka, Romano vodi, Romano džaniben.

Tumenge nekpášeder hine autorske gilutne, savi hiňi tumari nekbuter kamaduňi?

Maškar mire kamadune perel gilutňi Kalo som.

So pes kerdas aver, sar sanas andre buti andre redakcija Romano hangos?

Andre redakcija pes čerinenas pherdo džene, redaktora, the džene, save pisinenas. O Romano hangos pes čerinelas sako berš, ale peskeri „image“ peske likerdas dži andro adađives. O Romano hangos čerinenas he o dotaciji, sar dogele o love, kavka hoj mušinas te likerel e smlouva, ta mušindam te rakhel andro SRNM aver postupos andro love.

Savo tumen ehin likeriben le šefredaktoriha Sabiroha? Sar pes tumenge pačinel, sar kerel o Romano hangos?

Le šefredaktoriha Sabiroha amen ehin but lačo likeriben, sam sar phrala. Thovel amen jekhetane amari kultura, amaro jekhetano odkazis, jekhetano dikhiben the predživipen andro problema, manušiben the pativ. Leskero likeriben andro Romano hangos hino inovativno the zodpovedno.

The sar pes tumenge pačinel le redaktorengri buti?

Savore likerem o podminki, save hine andre redakcija, the peskra identitaha likerem o Romano hangos but zodpovednes.

So bi phenenas savore dženege, save keren buti andro Romano hangos, ke leskro bišupandžeberšeskero d'ives?

Kaj o butakere džene te naodmukhen peskero mariben vaš o Roma, the tromadones džan dureder pal o čačikano drom, the kaj o Romano hangos te likerel avri aver 25 berš.

Raja Gejza, me tumenge but pašikerav vaš o šukar vakeriben. Vinšínav tumenge but bacht the sasťipen.

Phučelas e Veronika Kačová

Chochaviben abo čačipen?

Nadžanav, kaske adađives kampav te paťal, kaj te rakhel o čačipen. Talam andro novinki pisinen čačo, ale imar the odoj našťik paťav, the šaj pisinen. Andre televizija, odoj sa chochaven, našťik pre late dikhes, jon andro zpravi phenen čak, so kamen, the so šaj phenen. So šunas? Savoro, so pes amenge napačinel, savoro odava hin pre nisoste! The o internetos? Joj, ta odoj o manuša pisinen ajse veci namištes, hoj nane modo. Natromas te paťal savoreske, so odoj hin, odava hin sa čak o chochaviben, the o dezinformaca, odava hin o lav, so rodavas.

Miri pajaškiňa, hjaba lake phenav, ma paťa oleske, so odoj gines, ale lake jekh, joj savoreske paťal, the palek avel ke mande te del mange starosťa. Džava mange te pašľol, te na avel vareko ke mande, čak joj te na avel! No talam kamav but, imar o zvonkos drnčinel. Phuterav o vudar, odava hin joj, miri pajaškiňa, so dživel pro internetos!

„Lačo d'ives, so pes kerel, vareso kames?“ phučav latar.

„Ma ruš pre ma, ale me kamav...“

„The me kamav te pašľol...“

„Odava naela dugones, hin mange igen namištes!“

„Akor av andre, beš tuke, kames love, the keci?“

„Na, na, nakamav love, kamav tuha te vakerel, či mange pomožineha, nadžanav, so te kerel...“

„Ča phen, so pes kerel?“

„Miri čhaj le romeha the le čhavenca geľa pre dovolenka, andro ajso duri-pen, andro Turecko, džanes, sar odava hin dur? Jon akaňik amare čhave keren pestar gadžen, the phiren perdal o svetos, džanes, sar odava hin duri-pen?“

„Džanav, ta so, hin len dovolenka, avka peske gele, palek calo beš keren buti...“

„Mange hin jekh, ale džanes, pre soste mange džal pal o duma? Adađives ginavas pro Fejsbukos, hoj...“

„Imar tuke phenavas kećivar, ma paťa savoreske, so odoj pisinen...“

„Nakampav te paťal? Odoj labol andro Turecko...“

„Hi, ale na paš o moros...“

„Jekh gadži pisinelas, hoj odoj sas, sa, so predžidíľa, baro namištes sas lake, ale predžidíľa...“

„Hin mange pre late pharones, ale tu ma dara, avena mištes khere...“

„Odava, so tu phenes. Džanes, so adađives odoj pisinelas jekh gadžo, hoj avela the adaj k'amende o baro mariben, džanes, sar me darav? Calo rat nasovav, ginav, so pisinen o manuša, maj nachudav o šľakos andre dar. Džanes, keci manuša daran le maribnastar?“

„Oda džanav, ale džanes, k'odava pisinel? Ko kamel le manušen te diliňarel...“

„Oda našťik pisinel, kana nadžanel, jov mušinel te džanel...“

„Ale šaj, ajci manuša odoj pisinen diliňipen, kaj te savoren diliňaren, natromas savoreske te paťal...“

„Me tuke phenav, odava hin čačipen. Jekh gadži pisinel, hoj pale avela e pandemija. Pale phosavena andr'amende o vakcini, u sar nadaha amen te phosavel, šaj džas the andre bertena...“

„Ha, ha, the tu oleske paťas?“

„Pro šel percenti, me nasom diliňi, o gadže hine školimen, na sar amen, o Roma, jon džanen savoro, so pes kerel, mange hin olestar namištes...“

„Ale odava džanes pal o internetos...“

„The oda kampav te dikhel pre televizija? Odoj nič naden, čak ola čechike serijala, o cudze hine feder...“

„Ha, ha, avka tuke dikh pro telenoveli, bo o internetos tuke džala pro šero...“

„No tu asas, tuke hin mištes, ale me, džanes, sar me darav? Kaj denašaha, kana avela o mariben? Níkhaj amen le Romen nakamen...“

„Soske amen te denašas? Namušinas níkhaj...“

„Pherdo manuša pes imar richtinen, phiren andro Polčiko te cinavel andro foronti. Hin len love, na sar amen, le Romen. Amen nane, jekh romňi pro Fejsbukos pisinelas, sar igen namištes dživel, nane len so te chal, sar čorikanes dživen...“

„Odava na čak o Roma, ale the o gadže dživen čorikanes, bo savoro hin igen kuč. Ajso iletos akaňik hin vaš savore, amen duj džeňa oleha nič nake-raha...“

„No, me imar džav het, pisindom jekha gadžijake, ta som zvedavi, so pisinel pro Fejsbukos...“

„Dikhes, tu tuke nadeha smirom le Fejsbukoha, somnakaj miro, odoj čak chochaven o manuša...“

„Chochaven? No, čak phenen odava pal o čačipen, so peske duminen, na?“

„No mištes, tu šoha naaveha pre godí. Ale uľomas rado, feder te dikhehas pre televizija pro telenoveli, ulahas tuke feder...“ phendom lake the joj geľa het.

Hin mange pre late pharones, joj oleske savoreske paťal, the palek hin lake but pre godí...

Irena Eliášová

Romství

Když mému strýci zemřela dcera, byl on sám starý a nemocný. Už několik dní ležel v posteli, protože nemohl chodit. V den pohřbu mu synové připravili auto, které ho mělo odvézt pohřebním průvodem od domu ke hřbitovu a zpět. Cesta byla dlouhá jeden a půl kilometru.

Starý strýc překvapil nejen své syny, když řekl toto: „Autem nepojedu, půjdu pěšky, tak jak se to sluší a patří na pohřbu.“

Ale jak? Divil jsem se, když nemůže chodit. Jeho synové se nemuseli dlouho radit, aby věděli, co mají udělat. Posadili strýce na ramena

jednoho ze synů, který nesl svého otce od domu na hřbitov a zpět.

Nikdy v životě jsem nic podobného neviděl. Hrdě a důstojně s ním kráčet těsně za rakví, nikdo se nedivil, nikdo se nesmál.

Já jsem si uvědomil, že teď už vím, co je romství. **Patrik Čonka**

ROMART TÁBORSKÁ 254 BRNO

1. SVĚTOVÝ ROMSKÝ FESTIVAL ROMFEST

**27.-29. ČERVENCE 1990
BRNO-LÍŠEŇ MARIÁNSKÉ
ÚDOLÍ**

1ST WORLD GIPSY FESTIVAL
27. - 29. JULY 1990
BRNO - LIŠEŇ
MARY'S VALLEY
CZECHOSLOVAKIA

ÚČINNÍ ZÁVĚRČNÍ ROMSKÉ SOUBORY Z:
JUGOSLAVIE
POLSKA
MAĎARSKA
RUMUNSKA
BULHARSKA
SSSR

**OSTRŮVÍ SČOKLŮ
SE SOUBORŮ Z ČASŮ M. J.**
SOUBOR VĚRY BILÉ
PERUMOS
AMARE ČARE
KHAMORO
FEČOVCI
BAGAROVCI
BUNDOVCI
ADAMOVCÍ

ATRAKCE:
BRYČKY
PONICI
KOLOTOČE
OBČERSTVENÍ
LIDOVÉ VESELICE

PROGRAMOVÝ VSTUPENEC:
MĚSTSKÉ A CHROMÉ VÝSTAVY
V ČÍSLE ČÍSLE
CHROMÉ VÝSTAVY
V ČÍSLE ČÍSLE
BALANCE
V ČÍSLE ČÍSLE
DOPRAVA
ZVLÁŠTNÍ AUTOBUSY
V ČÍSLE ČÍSLE

VSTUPENKA: 30,- Kčs
**VŠECHNY VSTUPENKY JSOU
SLOSOVATELNÉ!**

1. CENA: ŠKODA FAVORIT
2. CENA: CÍMBAK
3. CENA: KONTRABAS
4. CENA: HOSIE

m r k památník
hodonín
u kunštátu

Muzeum romské kultury Vás srdečně zve na
**Pietní shromáždění k uctění památky
obětí holokaustu Romů a Sintů**

V Hodoníně u Kunštátu.
Památníku holokaustu Romů a Sintů na Moravě

18/8 2023 – 11 h

V letošním roce uplyne již 80 let od vypravení hromadného transportu romských mužů, žen a dětí z tzv. cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu do koncentračního a vyhlazovacího tábora Auschwitz II-Birkenau. Uctíme památku obětí rasově motivované perzekuce a genocidy na místě, které je jedním ze symbolů holokaustu Romů a Sintů na území našich zemí.

Program:
11.00 zahájení a proslovy hostů
12.25 uctění památky obětí na Žalově
13.25 komentovaná prohlídka areálu
14.30 odjezd autobusů do Černovic
14.45 uctění obětí tábora pohřbených na obecním hřbitově v Černovicích
15.00 ukončení pietního aktu

Pro návštěvníky pietního shromáždění bude z Brna vypraven autobus zdarma. Autobus bude přistaven před Muzeem romské kultury v 9.15.
Místo v autobuse je nutné rezervovat nejpozději do 11. 8. na emailu rezervace@rommuz.cz, nebo na telefonním čísle 775 407 065.

MINISTERSTVO KULTURY
Muzeum romské kultury
Bratislavská 67, Brno, 602 00
facebook.com/muzeum.romske.kultury
rommuz.cz

Prosíme účastníky o společenský, tmavý oděv.

Z uvedené akce bude pořízen fotografický a audiovizuální záznam. Materiál může být zveřejněn.
Autor díla: Markéta Šestáková, Noc hrůzy, 2006, ze sbírek Muzea romské kultury

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)
1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)
1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)
menší formát – 7 Kč/cm²
Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%
žádosti o inzerci na: holomkova@srm.cz

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:
způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou
☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Cejl 460/35, Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010 nebo pošlete e-mail s vašimi údaji na adresu holomkova@srm.cz

cena předplatného pro rok 2023 je 420 Kč

ZDENĚK DANIEL

VESMÍRY/ KOSMOSA/ UNIVERSES

m r k muzeum
romské
kultury

MINISTERSTVO KULTURY
B | R | N | O | I

* VERNISÁŽ 2/3/23
* 3/3/23 – 31/12/23

* rommuz.cz
* Bratislavská 67, 602 00 Brno

SRNM

Adresa redakce
Romano hangos
a
Společenství Romů
na Moravě
Cejl 460/35,
Brno 602 00
tel.: 545 246 673
www.srm.cz
číslo účtu:
2300661977/2010